

De mégis ez az érték a leginkább vonzó, önként adódó, leginkább ajándék, ünnep és öröm. Míg az ismerés a valóság folytonos kutatása, az erkölcsi cselekvés pedig törekvés az eszmény megvalósítására, ez mintegy szimbóluma a valóság és érték egységének, ezért lehet olyan jó kifejezője a vallásos áhitatnak: a harcoló élet ünnepe. Mintha a helyes nevelésnek, az értékek összhangjának egyenesen pecsétje és próbaköve lenne, hogy ez létrejöjjön.

Baránszky Jób László.

GYAKORLATI SZEMPONTOK A GIMNÁZIUMI TANÁRKÉPZÉS TERÉN.¹

A gimnáziumi tanárképzés kérdése állandóan időszerű. Bizonyítja ezt az időnkint megjelenő sok idevágó cikk, leginkább azonban az újabb időben megjelent két közlemény, amelyek illetékességüknél fogva a kérdés szempontjából nagy jelentőségűek. Egyik az Országos Felsőoktatásügyi Kongresszusnak 1936. december havában tartott ülésein tárgyalt javaslatokat és a megfelelő hozzászólásokat tartalmazza, a másik a szegedi tankerület közleményei között jelent meg és a tankerület gimnáziumi igazgatóinak 1936. március havában tartott értekezletén tárgyalt javaslatokat és hozzászólásokat foglalja magában. A legilletékesebb szakemberek szólnak hozzá a kérdéshez és jelzik annak mai állását.

Ezeknek a nagyértékű javaslatoknak a valórválásához szeretnék néhány gyakorlati szempontot hozzátenni, azon az alapon, hogy harminc esztendeje veszek tényleges részt két tanáregyesületnek az életében, s jelenleg az a hivatalos feladatom is, hogy a budapesti tanárképzőintézet gyakorló-gimnáziumát vezessem.

Célszerűnek látszik, hogy legelőször is a terepet vázoljam fel és a konzekvenciák levonása előtt néhány szemetszűrő gyakorlati adatot hozzak. Hozzákapcsolodom Domanovszky Sándornak, a Pázmány Péter-tudományegyetem volt Rector Magnificusának az adataihoz. Öt évre visszamenőleg megvizsgáltam azoknak a gyakorlótanárjelölteknek a szükséges személyi viszonyait, akik intézetünkben gyakorlatukat befejezték. A budapesti tanárképzőintézet gyakorlógimnáziumában öt év alatt 417 jelölt folytatott gyakorlatot. Több mint 90%-uk világi, a többiek papok, leginkább szerzetesek. Szüleik társadalmi állása és foglalkozása szerint jelöltjeink a következőképen oszlottak meg: tanító 38, tanár 36, lelkes 10, katonatiszt és katonai hivatalnok 8, gazdatiszt 6, állami és községi tisztviselő 49 (idetartoznak pl. jegyzők, adótisztek, máv. tisztek), föld-

¹ Rendes tagsági székfoglaló előadás a Magyar Paedagógiai Társaság 1940. november 16-iki felolvasó ülésén.

míves 36, ipari munkás 24, altiszt 22, önálló kisiparos 31, kereskedő 9, magánzó 8, napszámos 7, özvegyasszony 38. Viszont bíró 3, orvos 4, földbirtokos 2, részvénytársasági igazgató 3, ügyvéd 2, mérnök 5, min. tanácsos 4, városi tanácsos 1 stb. A helyzet pontosabb ismeretéhez azonban az is hozzátartozik, hogy a jelöltek közül 27-en vegyetszakosok, s ezek majdnem mind jobb módú emberek fiai, akik valószínűleg úgy lettek bölcsészettanhallgatók, hogy a műegyetem vegyész-mérnöki karára nem vették fel őket. Ezek azonban nem igen akarnak gimnáziumi tanárok lenni. Egészen nyugodtan levonhatjuk őket a tanári pályára készülőkhöz számából, s akkor előttünk áll az a kép, amely azt mutatja, hogy a tanárjelöltek jóformán kivétel nélkül szerény anyagi viszonyok között élő szülők gyermekei. Tanárok pedig még ezek közül is csak a kevésbé élelmesekek, s — tisztelet a kivételnek — a kevésbé ügyesek szeretnének lenni. Hogy mégis azokká lesznek, talán csak annak köszönhető, hogy nincs elég állás a könyvtárakban, múzeumokban és levéltárakban, különben mind ott akarna elhelyezkedni.

A tanárjelöltek zöme eszerint hazuról vagyontalan szegény gyermek, közülök majdnem a felének a tanári pálya a társadalmi aszcendizmus útját jelenti, amelyen a szociális nyomás alól szabadulni akarnak. Ez a legolcsóbb az egyetemi végzettséghez kötött pályák közül, amelyet magukra hagyatva is el tudnak végezni, leginkább korrepetálás vállalásának segítségével. Mondanunk sem kell, hogy a tanárképzés szempontjából ennek a jelenségnek igen nagy jelentősége van.

Többen a bölcsészettanhallgatók közül minden különösebb hivatás nélkül léptek tanári pályára, épen csak azért, mert ebben a keretben tudják egyetemi hallgató korukban kenyerüket megkeresni és magukat fenntartani. Ha pedig oklevelüket megszerezték, azon a törekvésen kívül, hogy minél előbb állást kapjanak, a tanári pályából minden más kevésbé érdekli őket. Az a réteg pedig, amelyik hivatásból akar tanári pályára lépni, minthogy javarészt szintén szegénysorsú fiúkból áll, nem készülhet kedve és tehetsége szerint hivatásának majdani betöltésére, mert igen sokan anyagi okokból mással kénytelenek foglalkozni, mint a mihez kedvük lenne és amire tanári pályájuk folyamán szükségük lesz. Ezt a jelenséget tapasztaljuk a gyakorló-gimnáziumban minden év elején, amikor gyakorlatra való beosztásuk után a jelöltek órarendjüket állítják össze. Természetesen sokan vannak olyanok, akik azt nézik, hogy ott-tartózkodásuk ideje alatt minél többet tanuljanak és tapasztaljanak, vannak azonban szép számmal olyanok is, akiknek minden törekvésük arra irányul, hogy minél kevesebb időt kelljen a gimnázium épületében tölteniök. Ez egyeseknél azért történik, mert természetük szerint minden munkából a legkevesebbet szeretnék vállalni, leginkább azonban azért, hogy minél több idejük marad-

jon szabadon, hogy vagy már délelőtt kenyeret kereshessenek, vagy pedig a délelőtti időt tanulásra fordítják, hogy azután a délután folyamán szaladhassanak kenyér után. Ilyen körülmények között jelöltjeink akaraton kívül is — sajnos — csak a vizsgálat szempontjából szükséges dolgok iránt érdeklődnek és a sok kínálkozó alkalmat és lehetőséget kiaknázatlanul hagyják. Pedig most már több évi tapasztalat alapján mondhatom, hogy jelöltjeink zöme jóakarátú és törekvő, szívesen lát és tapasztal, csak körülményeik igen mostohák rendszerint. Hogy egyébként mennyire törekvők, igazolják a szakvizsgálati eredmények is. A 417 jelölt közül csak 46 volt olyan, akik mindkét tárgyból elégséges érdemjegyet kaptak, a többiek közül 66-an csak az egyik tárgyból kaptak elégségest, javarészüik azonban elégségesnél jobb eredménnyel végeztek. Nem ritka az olyan jelölt sem, aki minden vizsgálatát kitűnő eredménnyel végezte, köztük sokan az Eötvös-kollégium tagjai s több pap.

Tanárképzésünk szempontjából nagyon tanulságos az a tapasztalatom is, amely jelenlegi szolgálatom első évében jóformán megdöbentett, hogy t. i. legjobb jelöltjeink jeletékeny része valóságos csalódást érez, amikor egyetemi éveinek elvégzése után a gimnáziumi tanári munkával gyakorlatilag először érintkezésbe kerül. Olyasféle állapot az, mintha előzőleg más ígéretet kaptak volna, s a gyakorló év kezdetén döbbernének rá, hogy az ígéret nem nyert beváltást. Elég szép időbe kerül, amíg meg tudjuk őket nyugtatni, hogy a gimnáziumi tanári foglalkozás az ő tulajdonképeni hivatásuk, hogy ennek az érdekében érdemes volt sokat tanulniok, és a jövőben is sokat kell dolgozniok. Sok jelöltből hiányzik a szükséges lelki beállítottság ahhoz, hogy különösen a kis deákok oktatásával és általában az egész neveléssel járó számos apró mozzanatot értékelni tudja. Azt nem lehet állítani, hogy a gyermeket nem szeretik, csak a vele való törődést és aprólékos foglalatatoskodást kell külön megszokniok. Mondhatná valaki, hiszen azért van a gyakorlati év. Ez igaz, csak hogy az magában nem elegendő, annál kevésbbé, mert a jelenlegi gyakorlat szerint a jelöltek fele katonai kedvezményképen csak egy félévet gyakorol (417 közül 210), s ez gyakorlatilag négy hónapot jelent. Ez a négy hónap kevés a lelki átállításhoz még a hivatással rendelkezőknél is, azokról nem is szólva, akik csak anyagi szükségből léptek a tanári pályára, különösebb elhivatottság nélkül. De egy egész esztendő sem elegendő ilyen lelki alkalmazkodás megszerzéséhez, annál is inkább, mert a magukkal hozott csalódás sokszor meggátolja a jóindulat elterjedését.

Ugyancsak figyelemre méltó tünet, hogy igen sok ügyes jelöltünk, akit testi és lelki adottságai szinte ráutalnak a tanári pályára, mindent megtesz, hogy ne kelljen tanárnak lennie. Ide nemcsak a mostanában megnyílt gazdasági pályák iránt érdeklődők

tartoznak, hanem olyanok is, akik anyagilag a tanárinál nem sokkal többet ígérő foglalkozások felé törekszenek. Ezek közé tartoznak épen a legtehetségesebb jelöltjeink és igen sokan a társadalmilag előnyösebb helyzetben lévő családokból származó jelöltjeink közül.

Az imént vázolt lelkületet mutatja — talán más változatban — a csalódott tanárok nem kis csapata. S ami különös, ez a csalódás soknál nem a cél lezárása előtt mutatkozik, ami emberi tulajdonság, s minthogy korral jár, alig lehet rajta segíteni, de mindjárt a pályakezdetén. Fiatal okleveles tanárok, akik boldog örömmel foglalták el a várva-várt állást, s alkalmazkodó embereknek látszottak, alig egy évi ott-tartózkodás után keserűséggel aláfestett hangulatban kritizáltak mindent, amiről szó esett. Honnét ered ez a változás? Mi az oka a tanári testületekben elterjedő keserű hangulatnak?

A vázolt jelenségeknek a megvizsgálása és okaikra való rámutatás szükségesnek látszik, részben azért, hogy az ideális lelkülettel dolgozó tanárság ettől a lelki nyomástól megszabaduljon, részben pedig azért, hogy az új tanárnemzedék képzésénél a tanulságokat — amennyire csak lehetséges — felhasználhassuk.

Az letagadhatatlan tény, hogy tanári pályára általában szegény szülők gyermekei mennek, legyenek azok akár tisztviselők, akár az alacsonyabb társadalmi osztályhoz tartozók. Épen úgy igaz a tétel visszajáról is, hogy t. i. magasabb rangú tisztviselők és jobb módú emberek fiai tanári pályára általában nem mennek. Amint már szó volt róla, a rosszabb anyagi helyzetben lévők részben azért mennek pályánkra, mert az egyetemen való tanulás lehetősége itt van leginkább megadva. Ez még érthető, de miért nem mennek pályánkra az előkelőbb és jobb módú szülők fiai? Ennek is kell okának lennie. A pálya ép úgy egyetemi végzettséghez van kötve, mint sok más pálya, tehát társadalmi értékelése erről az oldalról elvileg biztosítva van. A hivatás nincs sem társadalmi álláshoz, sem vagyonhoz kötve, minden rendű és rangú ember egyformán szeretheti a gyermeket, egyformán szereti az intelligens foglalkozást, ha van hozzá kellő műveltsége és a tanári pálya elvégzése sem kíván külön felkészültséget, mint más akadémikus pályáké. Miért van meg mégis ez az egyoldalúság?

A gimnáziumi tanárság egyöntetű véleménye szerint ennek anyagi oka van. A tanári pálya szerintük gyöngén van fizetve, a pálya egy férfi munkás életének a lefutásához általában kevés, s a férfiemberben nem ébreszt különös becsvágyat. Minthogy a tanárságnak ez a véleménye közismert, bővebben nem szükséges vele foglalkoznom. Csak mint a jelenség egyik okát említem meg. Mint minden társadalmi jelenségnek, ennek is több oka van. Az említetten kívül ide tartozik még a hatáskör korlátozott volta, s ez részben abban áll, hogy a tanár akár fiatal, akár idős, egyforma

hatáskörrel rendelkezik és erre idővel ráún, részben pedig úgy értendő, hogy csak a fiatalkorra terjed ki, s ennek elfeltétel az emberek az iskola hatásköréből teljesen kikerülnek. Az sem hallgatható el, hogy egyesek szerint van foglalkozásunkban valami kiskorú vonás is, s ez némely ember előtt nem teszi a pályát kívánatossá. Gyerekekkel kell állandóan foglalkoznunk, s ez már magában véve is egyesek szemében terhes, másrészt ez az állandó foglalkozás bennünk is bizonyos gyerekes vonásokat tart a felszínen, s ezek bizony olykor nem válnak előnyünkre.

Ezeket a többször említett okokon kívül szükségesnek tartok egyet különösen hangoztatni. Ez pedig az, hogy a pályán általában erős társadalmi nyomás alatt áll. Több vidéki városban az volt a megfigyelésem, hogy pl. jobb állású megyei, városi, sőt állami tisztviselők, általában társadalmilag befolyásosabb apák gyermekei közül sokan, nem járnak a helybeli gimnáziumba, hanem inkább távolabb eső városok iskoláiba, ahol vagy internátusokban, vagy rokonoknál vannak elhelyezve. Idén is hallottam az egyik kisebb vidéki városról, hogy ott 70-re rúg azoknak a tanulónak száma, akik idegen helyen járnak gimnáziumba, pedig helyben is van gimnázium. Ezt az adatot nem volt módomban ellenőrizni. Azonban magam is hallottam nem is egy apától azt a kitétel, hogy »úrigyerek« nálunk nem járhat gimnáziumba, mert üldözik. Minthogy talán még több egyszerűbb embertől viszont azt hallottam, hogy a gimnáziumban a szegény ember gyermekét üldözik, úgy hiszem, az egész üldöztetési kérdést a mesék birodalmába lehet utalni. Ez azonban azt a tényt, hogy t. i. fiúk idegen városokban járnak, pedig otthon is járhatnának gimnáziumba, nem szünteti meg, s főleg nem változtat azon a társadalmi nyomáson, amely alatt a gimnázium áll, s amelyet egyik fiatal tanártársam a napokban úgy jellemezett, hogy náluk a gimnáziumot kevesen szeretik.

Ugyanez a társadalmi nyomás érvényesül a szülői fogadóórákon is. Ezek a fogadóórák nagyon bölcs elgondolás alapján létesültek. Valóban szükség van rá, hogy a két nevelő tényező, a család és az iskola minél többször találkozzék és a gyermek érdekében minél őszintébben érintkezzenek egymással. A gyakorlat azonban egészen más helyzetet fejlesztett ki ebből a pedagógiailag helyes gondolatból. Sok helyen valóságos rémület fogja el a tanári testületet, ha arra gondol, hogy milyen nehéz helyzetbe kerül egy-egy ilyen fogadás alkalmával. A szülők, különösen az édes anyák természetesen és érthető elfogultságán kívül az emberi indulatoknak egész sorával találkozik ott az ember, s ezek között ott szerepel igen gyakran a tanárokat fenyegető társadalmi terror. S amilyen jóleső érzések közt találkozunk sok esetben a tanítványi hála szép emberi megnyilatkozásával, ép olyan szomorú ránk nézve az a — hála Istennek ritkább — eset, hogy tanítványaink és azok szülei levegőnek néznek, ha pl. az érettségi után az utcán velünk találkoznak.

Valószínűnek látszik, hogy a felsorolt okokra vezethető vissza az a lelki nyomottság, amely sok tanári testületben honol, s ezekben rejlik az oka annak is, hogy egyes társadalmi körök ifjúsága távol tartja magát a tanári pályától.

A másik kevésbé ismeretes tapasztalati tény, amelyről említést tettem, az, hogy az egyetemről a gyakorló-gimnáziumba kerülő tanárjelöltek jelentékeny része nehezen találja bele magát abba a helyzetbe, hogy neki az életben mint gimnáziumi tanárnak kell hivatását betöltenie és bizonyos fokú esést lát az életében ahhoz képest, ahogy ő az egyetemen élt. Azt is említettem, hogy bizonyos időnek kell eltelnie, amíg az egyébként igen derék ifjak a helyzettel megbarátkoznak.

Ha már most ennek jelenségnek is keressük az okát, mint ahogy az előbbinél tettük, úgy ez esetben is magukhoz a tanárokhoz és a tanárjelöltekhez kell fordulnunk. A tanárok bőségesen nyilatkoztak erről különféle írásaikban, a jelöltekkel pedig meg szoktuk beszélni az ügyeket. Intézetünk legújabb gyakorlata szerint ugyanis tanulmányi kirándulásokat szoktunk rendezni különféle iskolákba, amelyek nem gimnáziumok, hogy megismerjük a szellemüket, a bennük folyó munkát, az alkalmazott módszereket, a növendékek magatartását. Igen hálásak vagyunk mindíg azért, amit tapasztaltunk és javunkra fordíthattunk. Azonban az is természetes, hogy a magunk dolgát összehasonlítjuk azzal, amit láttunk, s a lehetőség szerint megmondjuk egymásnak, miben vagyunk hátrább, s miben vagyunk előbbre. Eközben sor kerül tanárképzésünk ügyére is. Összevetve már most mind a tanárok írásait, mind a jelöltek vallomásait, az a kép alakul ki bennünk, hogy tanárképzésünkben a mérleg erősen a tudósképzés és a kutató munka javára billen. Ismerem az egyetemi professzor urak nézeteit, s azt is tudom, hogy ifjúságunk nagy részének tudományos készségét kifogásolják. Bizonyára jobban ismerik a helyzetet, mint én. Az azonban bizonyos, hogy jelöltjeink lelkületét és hangulatát a tudós munkának megnyerték. Lehet, hogy ehhez a munkához szükséges kitartás a legtöbb jelöltből hiányzik, egyikben-másikban talán a kellő tehetség sincs meg, az azonban vitathatatlan, hogy az áthangolás a gyakorlati tanári munkára az egyetemi tanulmányok után nagyon soknak fáj. Elvileg a két munkakör között nincs ellentét, s a gyakorlati tanári munka csak abban az esetben értékes, ha az előbbiből fakad, a gyakorlatban azonban a lelkület alkalmazkodása a való élet követelményeihez nehezen megy.

Már pedig a gimnáziumi tanári munkánk említett körülményei és a mai élet követelményei határozottan azt írják elő, hogy a tanárképzésben a gyakorlati követelményekre helyeztessék nagyobb súly, vagyis már az alatt az idő alatt is, amíg a tanárjelölt az egyetemet végzi, tanulmányi rendjében is nagyobb figyelem

fordíttassék jövődő hivatásának gyakorlati szükségleteire, főleg azonban lelki beállítottságát kell úgy előkészíteni, hogy az jövődő hivatásához alkalmazkodjék. Parancsolólag előírja ezt minden tényező számára, amely tanárképzéssel foglalkozik és azért felelős, az iskolának, tehát a gimnáziumnak is megváltozott társadalmi helyzete. Néhány évtizeddel ezelőtt még az volt a helyzet, hogy a családtól az iskola vette át a gyermeket nevelés végett és a családban folyó nevelést kiegészítette, mégpedig főleg értelmi úton. Ma ebben változás állott be.

A körülmények változtával a család hovatovább többet és többet enged a nevelés terén idegen tényezőknek és a gyermek igen sok időt tölt a családon kívül. Számptalan esetben maga a család nem óhajt tovább foglalkozni a gyermek nevelésével, mert vagy bomladozóban van, vagy más gazdasági és társadalmi körülmények kényszerítik rá. Sok esetben viszont a gyermek kinőtt a családi nevelés köréből, nevelése komplikáltabb lett és ez már meghaladja a család nevelő erejét. A legtermészetesebb út ez esetben az, hogy a másik nevelő tényező, az iskola vegye át a lehetőség határain belül a család ezirányú szerepét. A családnak ez a változott szerepe, továbbá a társadalom megnevelésének szüksége eredményezte azt, hogy legújabb iskolai törvényeink, az 1934. XI. t.-c. is, az iskola első feladatává a nevelést teszik meg. A változott cél változott eszközöket tételez föl, mert e nélkül az alkalmazkodás nélkül a törvény nem éri el célját. Ez a követelmény természetsszerűleg magával hozza a tanárképzés korszerű áthangolását. A korszerűbb alkalmazkodást más körülmény is szükségessé teszi.

Ahogy an ugyanis legújabb törvényeink alkotói megérezték és észrevették a nevelés előterbe nyomulásának szükségét, ugyanúgy megérezte maga a társadalom is. Külföldi példák nyomán mi is el lehetünk rá készölve, hogy az ifjúság nevelését más, iskolánkívlí tényezők is feladatuknak fogják tekinteni. Amint erre nálunk is találunk példát egyelőre a leventekiképzés keretében, amely nemcsak katonai előkészületet jelent, hanem az ifjúság jellemképzésével, hazafias és állampolgári nevelésével is foglalkozik. Azonban valószínűnek látszik, hogy az ifjúság nevelésének iskolánkívlí megszervezése nálunk is tovább fog haladni, s akkor magától föl fog vetődni az a kérdés, mi is legyen azután az iskola célja. A szakiskolákat ez a kérdés alkalmasint kevésbbé fogja érinteni, annál inkább azonban a magasabbfokú általános műveltséget nyújtó hagyományos gimnáziumot. Külföldön is megoldandó kérdésként szerepel, mi legyen a határozott feladata a középiskolának, hogyan rendeztessék a viszony az ifjúság, az iskola és az ifjúsági egyesületek között. A kérdés egyelőre ott sem jutott nyugvópont-ra.

Ezekből is nyilvánvaló, hogy az iskolának a társadalmi szerepe ma nem egészen világos, s ha lényegében nem is változott

meg, részletfeladataiban eltolódás következett be. Magától érthető, hogy a változott feladatokhoz a tanárságnak is alkalmazkodnia kell, különben értetlenül fog állni a mai világban saját feladatának a teljesítése közben is. A változásnak azonban elsősorban a pályára való előkészületnél kell kezdődnie, mert az öregebb nemzedék erre nehezebben kapható; mi szívesebben megmaradunk az állapotok bírálatánál.

A szerzett tapasztalatok nyomán megrajzolt helyzetkép, az okok rövid megjelölése és a középiskola részben megváltozott társadalmi helyzetének vázolója után felmerül az a kérdés, mi történjék a tanárképzéssel, hogy az új tanári nemzedék megfeleljen a reá váró feladatoknak. Szükség van-e valami különös reformra ezen a téren, amely a jövő tanárképzését a múlt hagyományaitól elszakítaná? Erre a kérdésre való feleletadás közben előkerültek néhai Békefi Remígnék, a budapesti tanárképzőintézet volt elnökének a következő sorai, amelyeket a budapesti gyakorló-gimnázium 50 éves fennállásának az emlékünnepeán mondott: »A tudós tanári kart arra kérem, neveljen a hazának olyan nemzedéket, melynek a tudása biztos, a szíve nemes, az akarata erős, az erkölce tiszta, a hite szilárd, az érzülete hazafias, a munkája meg becsületes, mert csak ilyen utódok támaszthatják fel a régi Magyarországot.« Ehhez a célkitűzéshez nincs hozzáadnivalónk, annyira eszményi és örökérvényű; legfeljebb a frazeológiát változtatnók meg egy-két helyen, a tartalom azonban ma is változatlan.

Ezt az ideális és magaskövetelményű célt három tényezőnek, a bölcsészettudományi karnak, a tanárképzőnek és a gyakorló-gimnáziumnak az összeműködésével vélte elérhetőnek, úgy ahogy a tanárképzésben ez a három tényező más és más jelentőséggel és súllyal ma is együttműködik. Ha már most összevetjük a felsőoktatási kongresszus közleményeiben lefektetett javaslatokat és terveket a gyakorlatban működő gimnáziumi tanárság kívánságaival és az egyetemről újonnan kikerült jelöltek szükségleteivel, a következő kép alakul ki.

Igen kevés kivétellel mindenki megegyezik abban, hogy a gimnáziumi tanár számára nélkülözhetetlen az alapos szaktudás. Ezt nemcsak az a tétel igazolja, hogy mindenki csak abból adhat, amije van, hanem a szaktudás volt mindig a gimnáziumi tanár dísze, tanításának és nevelésének biztos alapja. Ez tette lehetővé, hogy sokan közülök a tudomány nagynevű művelőjévé váltak, s ezzel maguknak és rendjüknek tekintélyt és becsületet szereztek. Hogy ez a tétel mennyire igaz, bizonyítja Paulsennek, a berlini egyetem volt híres tanárának egyik cikke, amelyben 1902-ben a mellett száll síkra, hogy gimnáziumi tanárok a tanári rend társadalmi állásának emelése céljából vegyenek részt a tudományos kutatás, illetőleg a tudományos irodalom munkájában. A szaktudás a gimnáziumi tanárság legerősebb oldala, s ha előfordul néha-néha, hogy

pl. pedagógiai készütség dolgában más pedagógus csoportok mögé helyezkednek, szaktudás tekintetében legfeljebb az egyetem részéről érheti egyiket-másikat kifogás. Ugyanezt a megnyugtató képet nyertük, valahányszor jelöltjeinkkel más iskolákat látogattunk, s az ott folyó rendes munkát a miénkkel vetettük össze.

Ugyanitt látszik szükségesnek annak a fölemlítése, hogy a gimnáziumi tanár felsőbb osztályos, VII. és VIII. osztályos növendékre leginkább, sok esetben majdnem kizárólagosan csak szaktudása útján tud nevelőleg hatni. Budapesten ez elég könnyen kimutatható, azonban már vidéki gimnáziumokból is szereztem ilyen értesülést fiatal tanárok részéről, akik ilyen irányú megfigyeléseket tettek. A szakiskolákban más az eset. Ott a közös pálya érdeke hozza közelebb tanárukhöz épen a legfelsőbb osztályok növendékeit, nálunk ezeknek a növendékeknek az érdeklődési köre és értékelési rendje sok tekintetben más, mint a tanaré. Az étellel szemben elfoglalt álláspontjukat részben családjuk társadalmi helyzete, részben jövődő pályájuknak előrevetett értéke befolyásolja. Gimnáziumi tanárnak alapos szaktudás nélkül ezekben az osztályokban igazi tekintélye és hatása nincs.

Minden tényező egyetért egyúttal abban is, hogy a szaktudást az egyetemen kell megszerezni. A gimnáziumi tanárság hálás az egyetemnek és a tanárképzőnek. Nem akar tőlük elszakadni, mert nagyon jól tudja, hogy mit köszönhet nekik szaktudása, társadalmi helyzete és munkájának nyugalma és biztonsága szempontjából. Azonban mind a pályájukon működő tanárok, mind a pályájukra lépni szándékozó fiatal tanárjelöltek egyöntetűen azt kívánják, hogy a nyújtott szaktudás anyaga magában foglalja azt az anyagot is, amelyre nekik a gimnáziumban szükségük van. Komoly jelöltekkel történt meg az az eset, hogy egyetemi pályájuk egész ideje alatt sem az előadásokon, sem a vizsgálatokon nem fordult elő annak az anyagnak a legnagyobb része, amelyet tanítani fognak. A gyakorló-gimnáziumban pedig szintén csak az anyag elég csekély részének a feldolgozását látták. Az összes hozzászólásokban kivétel nélkül az a kívánság nyilvánul meg, hogy mind az egyetem, mind a tanárképző legyen tekintettel a hallgatók óriási többségére, akik tanárok lesznek és nyújtsa azt az anyagot, amelyre jövődő pályájukon szükségük van és úgy, hogy annak nevelő értékére is mutasson rá. A gyakorló-gimnáziummal szemben pedig az a kívánságuk, hogy több időt fordíthassanak a tényleges tanításra és mind a két tantárgyukból tanítsanak. Úgy vélik, hogy a tanárvizsgálatok anyagának a valódi szükséglethez való közelebb hozatalával igen sokat lehetne a hiányokon segíteni. Valószínű, hogy az a kettősség, amelyről a szakemberek állandóan megemlíkeznek, t. i. a tudósképzés és a tanárképzés, továbbra is megmaradna, s egyes esetekben a tanárképzés szenvedne hátrányt, azonban ez az állapot mindinkább a kivételekhez tartoznék.

A gyakorló-gimnáziumban szerzett tapasztalat szerint igen figyelemre méltó tünet a kellő tanári lelkület hiánya. Az, amiről fõntebb megemlékeztem, amikor azt mondtam, hogy új tanárjelöltjeink belépése alkalmával jó idõnek kell eltelnie, amíg hozzászoknak ahhoz a gondolathoz, hogy nekik gimnáziumi tanároknak kell lenniök, s ez nem azt jelenti, hogy tudományos problémákat kell boncolgatniok az egyes osztályokban, hanem a tanulók lelki fejlõdésének megfelelõleg nevelõoktatást kell végezniök; hogy a gimnáziumban nemcsak tanár és tantárgy van, hanem gyermek is, s ennek a gyermeknek szellemi szükségletei vannak, amelyeknek a korának megfelelõ kielégítését várja a tanártól; hogy a gimnáziumban nemcsak tanítunk, hanem nevelünk is, s e közben sok olyan dologgal kell törõdnünk, amelyek szaktárgyunktól messze állnak. Ilyen természetû lelkület hiányáról beszéltem, amikor azt mondtam, hogy jelöltjeink jelentékeny része családás-félfét érez, amikor a gyakorlati tanári munkával érintkezésbe kerül.

Az ismételten említett tünetet azonban nem elég megállapítani, hanem fõntosságához mérten megszüntetésérõl vagy legalább is lényeges enyhítésérõl kell gondoskodni. Ezt a feladatot a legeredményesebben azok a tényezõk oldhatják meg, amelyeknek a vállaira a tanárképzés nehezedik, t. i. a bölcsészettudományi kar és a tanárképzõ. Megvan hozzá a kellõ tekintélyük, tudásuk és tapasztalatuk, a jelöltek a leghosszabb idõt hatáskörükben töltik és olyan korban vannak, amikor a szakszerû vezetést elfogadják. Amikor a gyakorló-gimnáziumba kerülnek, már bizonyos lelki beállítással rendelkeznek, s túlságosan rövid idõt töltenek ott, semhogy ezt a különben értékes lelki habitust a gyakorlati tanári célokhoz teljesen idomítani lehetne. A javítás útját úgy képzelném, hogy a tanárképzésben érdekelt két tényezõ fõltétlen tekintélye és nagy hatalma latbavetésével a bölcsészettanhallgató egyetemi életének elsõ órájától kezdve odahatna, hogy figyelme a gimnáziumi tanári pálya lényegére, szükségleteire és fõntosságára ráirányítassék. Az összes érdekelt tényezõk szoros és átgondolt együttmûködése révén olyan lelki habitus kialakulása kívánatos, hogy a fiatal jelölt büszke legyen arra a lehetõsége, hogy mint gimnáziumi tanár tehet szolgálatot nemzetének.

Tõbbször hallatszik az az észrevétel, hogy a gimnáziumi tanárság pedagógiai téren nincs eléggé fõlkészülve. Úgy vélem, ez az észrevétel így általánosítva nem állja meg a helyét. Épen tanulmányi útaink alapján ismételten megállapítottuk õszinte önkritikával, hogy mindenütt láttunk istenáldotta oktatókat és nevelõket, de láttunk jóakarató gyõnge embereket is, épen úgy, mint a gimnáziumi tanárok között. Talán még a százalékarány sem rosszabb.

Egy dologban azonban képzésünk alapos kiegészítésre szorul, ez pedig a gyermeklélektan, illetõleg az ifjúság lélektana mind elméleti, mind pedig gyakorlati részében. Az a kifogásolt lelkület

is részben innén magyarázható, hogy nem ismerjük eléggé az ifjúságot, annak erényeit és hibáit, nem tudjuk eléggé az esetleges segítség módját és emiatt nem is tudunk pl. a szülőknek elég szak-szerű tanácsot adni a nevelés terén. Reményünk van arra, hogy ha az ifjúságot megismerjük, okosabban is fogjuk szeretni és szeretni fogjuk mindazt az aprólékos munkát, amellyel az ifjúság nevelése jár. Kívánatos tehát, hogy tanárképzésünknek ezt a hiányát megszüntessük.

Hasonlóképpen változtatás szükséges azon a rendszeren, hogy csak fél éves gyakorlatot kell folytatnia annak, aki bevált katonának. Mint már említettem, ez a valóságban négy hónapot jelent, ez pedig mindenképpen kevés. Az intézkedés célja az volt, hogy azok a jelöltek, akik katonai szolgálatot teljesítettek, e miatt hátrányba ne kerüljenek. Azonban a valóságban ez az intézkedés az alkalmaztatás szempontjából kevés jelöltnek válik hasznára. Az a sok jelölt, aki pl. januárban fejezi be gyakorló évét, a második félévben nem kap állást, várnia kell őszig, s jó esetben akkor helyezkedik el, ha nem vonul be katonának. Az illetékeseknek ennél hasznosabb kárpótlást kell találniuk. A tanárképzés érdeke a teljes egy évi gyakorlatot kívánja.

Mintthogy a jövő tanári nemzedéknek valószínűleg nehezebb társadalmi körülmények között kell tanári hivatását teljesítenie, mint nekünk kellett, mert az iskola szerepe időközben megváltozott, még pedig úgy, hogy a család felé jelentősége megnőtt, a társadalom felé azonban csökkent, mert pártok, hivatalos szervek, ifjúsági egyesületek stb. vagy teljesen el akarják vonni az ifjúság hivatalos nevelését az iskolától, vagy legalább is meg akarják vele azt osztani, azért a fiatal tanári nemzedéket erre a változásra elő kell készíteni. Az előkészítés módjának két irányúnak kell lennie. Az egyik az, hogy a tanárságnak, amely a társadalom vezető rétegét van hivatva nevelni, ismernie kell a mindenkori társadalom szükségletét, ez pedig másként alig lehetséges, mint hogy megismeri magát a társadalmi életet, annak szerkezetével, fejlődésével és életmegt nyilvánulásával együtt. A másik mód pedig az, hogy megtanulja és gyakorlat alapján megszokja, hogy kell az ifjúsággal az iskolán kívül is foglalkozni. Vagyis megismeri és megszereti az ifjúsági egyesületeket és az azokban való tevékenykedést.

Az iskola szempontjából ugyanis veszélyes az a helyzet, ha az ifjúság iskolán kívüli nevelése kikerül a tanárság kezéből. Minduntalan fenyeget az a lehetőség, hogy összeütközés támad az iskolai nevelés és — mondjuk — az egyesületi nevelés között s ebben az összeütközésben az iskola marad alul. Hogy ez be ne következék és ebből az ifjúságra és a tanárság helyzetére további hátrány ne származzék, azért szükséges, hogy a tanárság értsen az ifjúság iskolán kívüli vezetéséhez. Erre azonban már egyetemi éveik alatt föl kell készülnie.

Hogy azonban ugyanabba a hibába ne essünk, mint a tanárképzéssel foglalkozó legtöbb közlemény, hogy t. i. a mai rend lényeges felforgatásával számtalan újítást tartalmazó kívánságot hangoztat, de nem gondolja meg, honnét veszi hozzá az időt és a módokat, azért az érdekelt tanárság egyetértő tapasztalata alapján a kívánságokat a következőkben foglaljuk össze:

1. A tanárképzésnek mai rendje keretében a hangsúlyt az úgynevezett tudósképzésről a tanárképzésre helyezük. Tervszerűen és kitartó munkával hassunk oda, hogy a nélkülözhetetlen tanári lelkület már az egyetemi évek alatt kialakíttassék a jelöltben.

2. A tanítási készség fejlesztése céljából elméleti megalapozásul az egyetemi előadások, de főként a tanári vizsgálatok anyaga a gimnáziumi tanterv anyagához simuljon. Kerültessék el az a helyzet, hogy a jelölt előkészületi ideje alatt a gyakorlatához szükséges ismeretanyagának jelentékeny részéről ne értesüljön.

3. A nevelői készség megszerzése és fejlesztése érdekében legyen a jelöltnek módja, hogy rendszeres gyermeklélektani és ifjúságlélektani elméleti és gyakorlati kiképzésben részesüljön. Azonkívül hassunk oda, hogy az ifjúságnak iskolánkívüli vezetésével is megismerkedjék.

4. A gyakorlatra szánt évet ne rövidítsük meg, hanem az illetékes felsőbb hatóság találjon rá módot, hogy a katonai szolgálatot teljesítő ifjúság majd tanári szolgálatának ideje alatt kárpótoltassék, ne pedig az előkészület idején.

Ezek a kívánságok elférnek a mai keretek között is, azokat szét nem feszítik, viszont elodázhatatlan szükségletet fejeznek ki.

Végül visszatérek oda, ahonnét kiindultam, amikor a tanári pálya társadalmi háttérét rajzoltam meg. Erről a tanárképzés nem tehet. Minthogy azonban azt befolyásolja, szónélkül nem mehetünk el mellette. Tudjuk, hogy pályánkra leginkább anyagiakban szegény családok fiai lépnek. Ez lényegileg nem baj, mert annyi sok ideális lelkületű, az életet komolyan vevő, erkölcsileg kifogástalan ember kevés pályán van, mint nálunk. Az élettel való komoly küzdelem sok értéket fejleszt ki az emberben. Minthogy azonban a tanár sem érvényesülhet légüres térben, neki is számolnia kell a társadalmi érökkel, érdeke, hogy a társadalom magatartása a tanári pályával szemben jobb irányban megváltozzék. Ez pedig akkor fog könnyebben bekövetkezni, ha a tanári pályára, ép úgy mint az orvosira, mérnökre vagy jogira, különféle rendű és rangú családok fiai lépnek. Ennek a lehetőségnek az előmozdítására is gondolniok kell azoknak, akik a tanárképzés ügyét intézik. A feladat nem könnyű, azonban nagy jóakarattal, a kérdés tervszerű és állandó felszínentartásával bizonyosan el lehet érni, hogy a tanári pálya anyagi és társadalmi értéke emelkedjék, s ezáltal az arra való ifjúság előtt kívánatosá váljék.

Zibolen Endre.